

Tal og fakta

Innhald

Denne delen av Tilsynsmeldinga gir oversikt over dei viktigaste oppgåvene fylkesmennene og Statens helsetilsyn utfører som tilsynsorgan og klageinstans. Fylkesmannen tok over oppgåvene til Helsetilsynet i fylket frå 1. januar 2012. Nedanfor er det likevel brukt Helestilsynet i fylket, fordi vi presenterer statistikk frå 2011 og tidlegare.

Barnevernstenester	38	Helsetenester	42
Sosialtenester	39	Klagesaker om at rettar i helsetenesta	
Klagesaker om at rettar i sosialtenesta		ikkje er oppfylte	42
ikkje er oppfylte	39	Planlagt tilsyn med helsetenesta	43
Planlagt tilsyn med sosialtenesta	40	Bruk av tvang og makt overfor menneske utan	
Bruk av tvang og makt overfor personar med		samtykkekompetanse som motset seg helsehjelp.	44
psykisk utviklingshemming	41	Tilsynssaker (enkelt saker)	44
		Varselordninga	46
		Meldesentralen	46
		Rekneskap og personell	47

Barnevernstenester

Tabell 1 Tilsyn ved barnevernsinstitusjonar i 2011

Fylkesmannen i	Barnevernsinstitusjonar		Avd./einingar		Pålagde tilsyn		Gjennomførte tilsyn		Umelde tilsyn		Tal samtalar med barn	Tal barn
	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2011	2011
Østfold	13	14	47	44	117	116	106	105	52	53	107	341
Oslo og Akershus	39	52	67	66	230	230	174	176	87	87	157	546
Hedmark	15	11	19	22	63	67	47	51	34	23	127	227
Oppland	6	6	22	23	26	25	26	24	10	9	33	166
Buskerud	5	3	12	9	41	34	42	36	19	16	55	86
Vestfold	6	6	8	8	37	38	37	39	15	16	67	177
Telemark	4	4	14	15	52	53	49	49	23	23	47	109
Aust-Agder	5	5	12	15	48	58	48	59	29	24	77	143
Vest-Agder	7	6	25	21	66	65	67	66	20	25	71	116
Rogaland	15	14	49	43	113	107	111	92	46	32	108	229
Hordaland	23	19	47	45	152	132	108	87	33	28	53	250
Sogn og Fjordane	4	4	8	7	24	14	32	10	10	5	39	74
Møre og Romsdal	5	5	9	9	21	21	23	19	10	7	37	115
Sør-Trøndelag	15	15	24	25	73	82	73	81	29	34	128	263
Nord-Trøndelag	7	7	15	13	29	27	24	18	8	10	67	98
Nordland	6	5	9	8	25	21	23	16	9	8	28	106
Troms	9	8	20	26	89	88	88	90	25	39	121	218
Finmark	2	2	4	4	10	10	10	10	4	4	19	45
Sum	186	186	411	403	1216	1188	1088	1028	463	443	1341	3309

Talmaterialet er henta frå årsrapportane fylkesmennene har utarbeidd frå tilsynet med barnevernet.

I 2011 behandla fylkesmennene 174 klagesaker retta mot kommunane, sjå tabell 2. Eit kjenneteikn ved barnevernet har vore få klagesaker. For å få kunnskap om veikskapar ved det kommunale barnevernet ser det derfor ut til at klagesakene er ei dårleg kjelde. Av dei 174 behandla klagesakene blei 16 (9 prosent) vedtak oppheva og klagen sende tilbake til kommunen for å bli behandla på nytt. 23 (13 prosent) av vedtaka blei endra. Resten blei anten avvist (17 prosent) eller stadfesta (61 prosent). Fylkesmennene hadde krav om å behandle minst 90 prosent av klagen innan tre månader og greidde kravet i 91 prosent av sakene.

Fylkesmennene får kunnskap om mogleg svikt i barnevernet på ulike måtar. Det kan vere ved førespurnader frå barn, pårørende eller andre, frå gjennomgang av fristskjema, kunnskap henta inn gjennom planlagt tilsyn eller frå andre kjelder. I 2011 behandla fylkesmennene 972 tilsynssaker retta mot kommunane. I 115 av sakene blei det peikt på lovbrøt.

Fylkesmennene gjennomførte i 2011 landsomfattande tilsyn retta mot den kommunale barnevernstenesta. Temaet er også behandla på side 11-12. Totalt blei det gjennomført 66 systemrevisjonar retta mot den kommunale barnevernstenesta. Det blei funne brot på lovkrav i 54 av tilsyna. Utover desse tilsyna har somme fylkesmenn også gjennomført andre

Tabell 2 Behandla klager retta mot barnevernstenesta i kommunane i 2011

Fylkesmannen i	Tilsynsklager		Klager på enkeltvedtak		Behandla innan 3 månader		Behandlingstid over 3 månader	
	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011
Østfold	54	48	9	11	9	10	0	1
Oslo og Akershus	95	208	63	61	44	57	19	4
Hedmark	31	33	12	9	11	8	1	1
Oppland	8	23	0	3	0	2	0	1
Buskerud	49	57	18	14	18	14	0	0
Vestfold	41	69	7	11	7	10	0	1
Telemark	12	16	6	3	6	3	0	0
Aust-Agder	10	19	0	0	0	0	0	0
Vest-Agder	30	62	8	6	8	6	0	0
Rogaland	45	73	7	7	5	4	2	3
Hordaland	73	91	24	14	23	14	1	0
Sogn og Fjordane	21	10	3	4	2	4	1	0
Møre og Romsdal	28	14	4	4	4	1	0	3
Sør-Trøndelag	56	49	6	5	5	5	1	0
Nord-Trøndelag	26	28	1	2	0	1	1	1
Nordland	55	80	10	12	9	12	1	0
Troms	36	53	10	8	10	8	0	0
Finnmark	13	39	0	0	0	0	0	0
Sum	683	972	188	174	161	159	27	15

former for tilsyn retta mot kommunane, eller halde møte med den kommunale leiinga om forholda innanfor barnevernet.

I 2011 behandla fylkesmennene 376 klagesaker retta mot barnevernsinstitusjonar, 322 av desse gjaldt tvangstiltak og 54 gjaldt andre tilhøve. I 71 av sakene fekk klagarane medhald, i 292 ikkje medhald. 13 av klagen blei avviste. 92 prosent av klagen blei behandla innan tre månader.

Fylkesmennene gjennomførte 1028 tilsyn med barnevernsinstitusjonane i 2011, sjå tabell 1. 69 av desse var systemrevisjonar, dei andre var såkalla individtilsyn der Fylkesmannen skal prioritere å gjennomføre samtalar med barna på institusjonen. I 2011 hadde fylkesmennene 1341 samtalar med barn i barnevernsinstitusjonane. Dersom alle barna som var skrivne inn på besøkstidspunkta, hadde vore til stades og ville snakke med tilsynsorganet, kunne det ha vore gjennomført 3309 samtalar. Det inneber ein samtaleprosent på 41.

Totalt førte fylkesmennene tilsyn med 186 barnevernsinstitusjonar, som hadde 403 avdelingar/einingar. 443 av dei gjennomførte tilsyna var umelde.

Fylkesmennene fører også tilsyn med omsorgssenter for einslege mindreårige. I 2011 blei det ført tilsyn med 10 slike senter, med 27 avdelingar/einingar. Til saman blei det gjennomført 42 tilsyn, av desse tre som systemrevisjonar, og 16 umelde. Fylkesmannen hadde 151 samtalar med barn på desse sentra. Dersom alle barna som var skrivne inn, hadde vore til stades og ville snakke med tilsynsorganet, kunne det ha vore gjennomført 244 samtalar. Det inneber ein samtaleprosent på 62.

Frå 2011 fekk fylkesmennene plikt til å føre tilsyn med senter for foreldre og barn minst annakvart år. Det er registrert 22 slike senter. Fylkesmennene gjennomførte fem tilsyn i 2011.

Sosialtenester

Klagesaker om at rettar i sosialtenesta ikkje er oppfylte

Klager etter sosialtenestelova

Tabell 3 Klagesaker om sosiale tenester behandla av fylkesmennene i 2009–2011 og resultat av behandlinga i 2011

Fylkesmannen i	2009	2010	2011		
	Tal saker	Tal saker	Tal saker	Endra	Oppheva
Østfold	69	85	56	29	7
Oslo og Akershus	195	271	298	90	6
Hedmark	36	36	37	11	0
Oppland	28	22	33	13	2
Buskerud	62	64	80	21	14
Vestfold	43	68	86	19	21
Telemark	55	47	37	10	9
Aust-Agder	20	17	26	3	6
Vest-Agder	44	35	33	8	4
Rogaland	48	60	54	9	2
Hordaland	130	131	209	5	14
Sogn og Fjordane	28	35	12	1	3
Møre og Romsdal	53	39	59	8	14
Sør-Trøndelag	63	37	40	5	14
Nord-Trøndelag	23	32	21	0	7
Nordland	71	43	40	6	7
Troms	57	59	49	4	7
Finnmark	16	23	11	4	2
Sum	1041	1104	1181	246	139

* Klager over økonomisk stønad er ikkje inkludert, sjå sosiale tenester i Nav nedanfor.

2011 var siste året med sosialtenestelova. Frå 2012 er tenestene nedanfor regulert i helse- og omsorgstenestelova. Tabell 3 handlar om saker der enkeltpersonar har klaga på avgjerder som kommunen har fatta. I 2011 behandla fylkesmennene 1181 klager på sosiale tenester, mot 1104 i 2010. Praktisk bistand var den enkelttenesta som det blei klaga mest på, med 368 saker, av desse gjaldt 177 brukarstyrt personleg assistanse. Deretter følgde omsorgsløn med 350 saker, avlasting med 239 og støttekontakt med 189 saker.

I 2011 endra Fylkesmannen vedtaka i kommunen i 21 prosent av sakene, mot 24 prosent i 2010. Tolv prosent av vedtaka blei oppheva og sakene sende tilbake til kommunen for å bli behandla på nytt, mot ti prosent i 2010. Det inneber at vedtak i kommunen blei stadfesta i to tredelar av sakene.

Fylkesmannen har krav om å behandle minst 90 prosent av klagen innan tre månader. I 2011 blei berre 62 prosent av klagen etter sosialtenestelova behandla innan fristen, det same som i 2010. Som i 2010 var det berre fem embete som greidde kravet, men to andre var svært nær (88 og 89 prosent). Ved inngangen til 2011 var det 335 ubehandla saker, ved utgangen 212.

Statens helsetilsyn som overordna organ fekk seks klagesaker som gjaldt sosialtenesta. I fire av sakene blei vedtaket stadfesta. I ei av sakene var det ikkje grunnlag for å overprøve vedtaket. Ei av sakene var ei lovfortolkingssak.

Klager etter lov om sosiale tjenester i Nav

Tabell 4 Klagesaker behandla av fylkesmennene om økonomisk stønad i 2009–2011 og resultatet av behandlinga i 2011 og kvalifiseringsprogrammet 2011						
Fylkesmannen i	2009	2010	2011			Kvalifiseringsprogrammet
	Økonomisk stønad					
	Behandla saker	Behandla saker	Behandla saker	Endra	Oppheva	
Østfold	179	321	253	31	16	4
Oslo og Akershus	637	684	773	114	27	13
Hedmark	115	181	151	19	8	1
Oppland	138	140	188	7	5	1
Buskerud	190	263	284	36	36	1
Vestfold	211	202	208	8	31	5
Telemark	98	95	147	26	23	2
Aust-Agder	69	78	152	27	12	1
Vest-Agder	122	124	165	12	12	1
Rogaland	161	223	251	3	5	6
Hordaland	234	275	472	27	43	3
Sogn og Fjordane	35	27	32	5	3	0
Møre og Romsdal	61	97	116	14	16	1
Sør-Trøndelag	187	189	152	9	32	0
Nord-Trøndelag	59	57	70	2	10	4
Nordland	102	91	120	5	7	0
Troms	80	131	136	18	9	0
Finnmark	48	32	42	8	9	1
Sum	2726	3210	3712	371	304	44

Tabell 4 handlar om klagesaker fylkesmennene har behandla om økonomisk stønad og kvalifiseringsprogrammet (KVP).

Klagesaker om økonomisk stønad handlar særleg om stønad til mat, bu-utgifter, klede og andre utgifter til livsopphald. I 2011 blei det behandla 3712 slike saker, mot 3210 i 2010, ein auke på 16 prosent. Ti prosent av vedtaka i klagesaker om økonomisk stønad blei endra og åtte prosent oppheva og sende tilbake til kommunen for å bli behandla på nytt. Det inneber at over 80 prosent av vedtaka som det blei klaga på, og som ikkje blei gjorde om av kommunen, blei stadfesta av Fylkesmannen. 78 prosent av klagesakene etter lov om sosiale tenester i Nav blei behandla innan fristen på tre månader, mot 80 prosent året før. Ti av dei 18 fylkesmannsembeta behandla minst 90 prosent av sakene innan tre månader, mot åtte i 2010. Ved inngangen til 2011 var det 642 ubehandla saker, ved utgangen 561.

I tillegg er det behandla 44 saker som gjeld kvalifiseringsprogrammet, mot 29 saker i 2010.

Statens helsetilsyn, som overordna organ, fekk i 2011 ingen anmodning om overprøving av klagesaker etter denne lova.

Planlagt tilsyn med sosialtenesta

Tilsyn etter sosialtenestelova

I 2011 gjennomførte fylkesmennene 102 systemrevisjonar, sjå tabell 5, og 77 andre planlagde tilsyn med tenester etter sosialtenestelova. Tjueseks systemrevisjonar og 72 andre tilsyn var del av eit landsomfattande tilsyn som går inn i den fireårige satsinga på tilsyn med sosial- og helsetenester til eldre (2009–2012). Satsinga er omtalt på side 21. Tema for dei 76 systemrevisjonane som ikkje var del av det landsomfattande tilsynet var blant anna (med tal, enkelte tilsyn kan ha fleire tema):

- 40 tenester og rettstryggleik overfor personar med psykisk utviklingshemming
- 17 sosialtenester til rusmiddelmissbrukarar
- 7 kommunale pleie- og omsorgstenester til eldre
- 6 kommunale sosial-, helse- og barnevernstenester til barn

I 75 av dei 102 systemrevisjonane blei det funne brot på lov eller forskrift (avvik). Per 31. desember 2011 var det i 41 av tilsyna med sosialtenesta frå 2010 eller tidlegare framleis avvik som ikkje var lukka. Eitt år tidlegare var det tilsvarande talet 47.

Av systemrevisjonane med kommunen blei 59 gjennomførte i samarbeid mellom Helsetilsynet i fylket og Fylkesmannen ved at krav i både helselovgivinga og sosiallov-givinga blei undersøkte.

Statens helsetilsyn kravde at fylkesmennene skulle gjennomføre 180 systemrevisjonar. Det blei utført tilsyn med arbeidsomfang tilsvarande 143 systemrevisjonar.

Tilsyn etter lov om sosiale tenester i Nav

I 2011 gjennomførte fylkesmennene 97 systemrevisjoner etter lov om sosiale tenester i Nav (økonomisk stønad, kvalifiseringsprogram og mellombels butilbud), sjå tabell 6. Statens helsetilsyn kravde at fylkesmennene skulle

gjennomføre 100 systemrevisjoner. I 74 av systemrevisjonane blei det funne brot på lov eller forskrift (avvik). Per 31. desember 2011 var det i 11 av tilsyna med sosiale tenester i Nav frå 2010 framleis avvik som ikkje var lukka.

Tabell 5 Tal systemrevisjonar med tenester etter sosialtenestelova utførte av fylkesmennene i 2009–2011

Fylkesmannen i	2009	2010	2011
Østfold	9	3	3
Oslo og Akershus	22	24	6
Hedmark	9	6	9
Oppland	9	6	5
Buskerud	11	10	6
Vestfold	6	6	7
Telemark	7	5	7
Aust-Agder	7	6	4
Vest-Agder	7	6	6
Rogaland	11	8	4
Hordaland	15	9	9
Sogn og Fjordane	7	6	6
Møre og Romsdal	5	11	7
Sør-Trøndelag	9	5	1
Nord-Trøndelag	7	7	8
Nordland	9	7	7
Troms	8	4	3
Finnmark	6	3	4
Sum	164	132	102

Tabell 6 Tal systemrevisjonar etter lov om sosiale tenester i Nav utførte av fylkesmennene i 2010 og 2011

Fylkesmannen i	2010	2011
Østfold	6	5
Oslo og Akershus	6	12
Hedmark	2	5
Oppland	5	5
Buskerud	8	12
Vestfold	6	4
Telemark	4	3
Aust-Agder	4	4
Vest-Agder	4	4
Rogaland	4	7
Hordaland	5	5
Sogn og Fjordane	4	3
Møre og Romsdal	3	6
Sør-Trøndelag	6	6
Nord-Trøndelag	4	2
Nordland	6	6
Troms	4	4
Finnmark	3	4
Sum	84	97

Bruk av tvang og makt overfor personar med psykisk utviklingshemming

Tabell 7 Tvang og makt overfor personar med psykisk utviklingshemming i 2011 – sosialtenestelova kap. 4A

Fylkesmannen i	Meldingar om skadeaverjande tiltak i naudsituasjonar		Fylkesmannen si overprøving av vedtak			Innvilga søknader om dispensasjon frå utdanningskrav	Tal tilsyn på staden
	Tal på melde avgjerder	Personar meldingane gjaldt	Tal på godkjende vedtak	Tal på godkjende tvangstiltak	Personar med vedtak 31.12.		
Østfold	449	70	24	30	24	20	4
Oslo og Akershus	3142	265	175	257	170	146	31
Hedmark	370	46	67	95	67	63	13
Oppland	660	46	51	62	51	47	15
Buskerud	769	31	70	111	70	49	23
Vestfold	1441	40	30	38	24	22	8
Telemark	128	31	15	22	13	11	4
Aust-Agder	275	21	10	11	10	9	0
Vest-Agder	373	62	60	89	58	12	0
Rogaland	6913	164	90	133	81	82	10
Hordaland	296	84	163	292	138	146	23
Sogn og Fjordane	593	21	11	18	12	8	7
Møre og Romsdal	3814	45	31	74	31	36	3
Sør-Trøndelag	802	49	42	61	40	9	16
Nord-Trøndelag	483	12	32	96	31	84	11
Nordland	507	35	60	138	59	51	32
Troms	2351	27	47	107	51	28	10
Finnmark	792	10	5	6	5	6	12
Sum	24 158	1059	983	1640	935	829	222

Det er i overkant av 20 000 personar med diagnosen psykisk utviklingshemming i Noreg. I sosialtenestelova var det eit eige kapittel, kapittel 4A, som handla om å unngå eller redusere bruk av tvang overfor personar med psykisk utviklingshemming, og om reglar dersom tvang var nødvendig. Desse reglane er frå 2012 førte vidare i helse- og omsorgstenestelova kapittel 9. Som tvangstiltak reknar ein både tiltak brukaren motset seg, og tiltak som uansett motstand må reknast som tvang. Det kan handle om tiltak for å hindre at vedkommande skader seg sjølv, andre personar eller ting, eller for å dekkje det behovet vedkommande har for mat, drykk, kvile og svevn, påkledning, hygiene eller personleg tryggleik. I mange tilfelle handlar det om alarmar, sikringssealar, låsing av kjøleskap eller andre avgrensingar. 39 prosent av dei vedtekne tiltaka er skadeavverjande, og 61 prosent er for å dekkje grunnleggjande behov. Totalt overprøvde fylkesmennene 1031 vedtak frå kommunane; 983 av desse blei godkjende, sjå tabell 7. Dei godkjende vedtaka omfatta 1640 tiltak. Tilsvarende tal frå 2010 var 902 godkjende vedtak med 1395 tiltak. Ved utgangen av 2011 var det gjeldande vedtak overfor 935 personar, mot 835 ved utgangen av 2010. 40 prosent av vedtaka gjaldt kvinner, 60 prosent menn.

I tillegg blei det registrert 24 158 skadeavverjande tiltak i naudsituasjonar som ikkje var regulerte i vedtak, mot 19 569 i 2010. Tiltaka blei gjennomførte overfor 1059 personar, mot 1076 i 2010. 37 prosent av personane som var utsette for slike tiltak, var kvinner, 63 prosent var menn.

I 2011 behandla fylkesmennene 858 søknader om dispensasjon frå dei utdanningskrava som gjeld for å utøve tvang. 829 av søknadene blei innvilga, mot 773 i 2010. Isolert fortel søknadene lite om kor mange av tvangstiltaka som blir utøvde av personar som ikkje fyller kompetansekrava. Vekst og det høge talet på søknader vurdert opp mot talet på vedtak kan tyde på at det fleire stader er vanskeleg å rekruttere kvalifisert personell.

Det er svært få klager innanfor dette tenesteområdet. I 2011 var det seks klager på skadeavverjande tiltak i naudsituasjonar og to på overprøvde vedtak.

Fylkesmennene gjennomførte 222 tilsyn på staden for å kontrollere vedtekne tvangstiltak eller undersøkje forhold der det er kjent, eller ein reknar med, at tvang blir brukt utan at han er regulert i vedtak. 201 av tilsyna gjaldt stader der tiltak var regulerte i vedtak. I 2010 blei det gjennomført 229 tilsyn på staden.

Tabell 8 Klagesaker om at rettar knytte til helsetenesta ikkje er oppfylte – tal på vurderingar i saker avslutta av Helsetilsynet i fylka fordelte på lovreglane sakene er vurderte mot – 2009–2011

Lovregel	Lovregelen gjeld	2009 ²	2010 ²	2011	
		Tal på vurderingar	Tal på vurderingar	Tal på vurderingar	Av desse heilt eller delvis medhald for klagaren
Pasientrettslova					
§ 2–1 første ledd	rett til nødvendig helsehjelp frå kommunehelsetenesta	83	71	70	30
§ 2-1 andre ledd	rett til nødvendig helsehjelp frå spesialisthelsetenesta	168	217	183	45
§ 2–2	rett til vurdering innan 30 dagar	11	19	10	6
§ 2–3	rett til fornya vurdering	8	4	3	0
§ 2–4	rett til val av sjukehus	10	22	11	5
§ 2–5	rett til individuell plan	8	11	5	4
§ 2-6	rett til sjuketransport	244	407	1005	128
Kap. 3	rett til medverknad og informasjon	49	70	46	14
Kap. 4	samtykke til/rett til å nekte helsehjelp	1	6	3	0
Kap. 4a tvang	innlegging/tilbakehald i helseinstitusjon	6	5	6	4
§ 5-1	rett til innsyn i journal	30	33	23	17
Helsepersonellova					
§§ 42, 43 og 44, jf. pasientrettslova § 5-2	rett til retting og sletting i journal	21	32	23	9
Kommunehelsetenestelova					
§ 2-1	rett til nødvendig helsehjelp	148	144	155	60
Tannhelsetenestelova					
§ 2-1	rett til nødvendig tannhelsehjelp	3	3	2	1
Andre lovparagrafar som gir rettar på helseområdet					
		7	8	7	4
Sum vurderingar mot enkeltreglar¹		797	1052	1552	327
Tal saker ²		705	913	1462	
Avviste saker ³		71	64	64	

¹ Nokre av sakene Helsetilsynet i fylka behandla, omfatta vurderingar opp mot meir enn éin regel om pasientrettar. Derfor bli summen av vurderingar høgare enn talet på saker.

² Tala avvik noko frå publiseringane dei førre åra fordi tidlegare rapporterte data blir korrigerde når det blir oppdaga feil og manglar.

³ Openbert grunnlause eller forelda saker blir avviste.

Helsetenester

Klagesaker om at rettar i helsetenesta ikkje er oppfylte

Fylkesmannen (før 2012 Helsetilsynet i fylket) er klageinstans når ein person ikkje får oppfylt rettane som er gitt i pasient- og brukarrettslova og nokre andre lovreglar. Den som har ansvar for tenesta (kommunen, sjukehuset/helseføretaket osv.) skal ha vurdert saka på nytt før det blir fremja klagesak.

Det blir klaga mest på manglande refusjon for reiseutgifter til og frå behandling i spesialisthelsetenesta (pasient- og brukarrettslova § 2-6), og desse klagenes har hatt ein sterk vekst frå 244 i 2009 til nesten det dobbelte (407) i 2010 og ytterlegare ei dobling til 1005 i 2011, sjå tabell 8. Talet er ikkje jamt fordelt over landet. Flest slike klagesaker blei i 2011 behandla i Nordland (164), Møre og Romsdal (120) og Finnmark (106), færrest i Sør-Trøndelag (14), Aust-Agder (15) og Nord-Trøndelag (17).

Slik Helsetilsynet ser det, er dei klagesakene som gjeld rett til nødvendig helsehjelp og rett til vurdering, dei mest alvorlege. Talet på slike saker har halde seg stabilt dei siste fire åra med rundt 400 per år på landsbasis.

I alt blei det avslutta 1462 klagesaker i 2011. I 327 (22 prosent) blei det gitt medhald til pasienten ved at vedtaket i førsteinstansen blei endra, eller saka blei send tilbake for å bli behandla på nytt på grunn av saksbehandlingsfeil hos førsteinstansen. Dette er ein lågare medhaldprosent enn åra før. Forklaringa er den auka delen sjuketransportklager. Desse klagenes går sjeldnare i favør av den som klagar, enn dei andre klagenes på helseområdet.

Statens helsetilsyn har behandla seks førespurnader om å overprøve vedtak som Helsetilsynet i fylket har gjort i klagesaker. To av sakene kom inn i 2010 og éi i 2009. Tre saker gjaldt klage på avvising. Alle tre sakene blei stadfesta av Statens helsetilsyn. Dei tre resterande sakene blei overprøvde av Statens helsetilsyn. Éi blei omgjord, éi blei send tilbake med førespurnad om ny vurdering, og éi sak blei stadfesta.

Planlagt tilsyn med helsetenesta

I 2011 gjennomførte Helsetilsynet i fylka 272 systemrevisjonar, sjå tabell 9, av desse 129 med spesialisthelsetenesta og 143 med kommunale tenester, og i tillegg 200 andre planlagde tilsyn. 12 systemrevisjonar og 36 stikkprøvetilsyn var del av eit landsomfattande tilsyn med skrøpelege eldre pasientar med hoftebrot og 77 systemrevisjonar var del av landsomfattande tilsyn med slagbehandling. Både går inn i den fireårige satsinga på tilsyn med sosial- og helsetenester til eldre (2009–2012), sjå artikkel på side 21. Førtini systemrevisjonar var del av landsomfattande tilsyn med tvungen helsehjelp i kommunal helseteneste, sjå artikkel på side 7–8.

Dei 49 systemrevisjonane i spesialisthelsetenesta som ikkje var del av landsomfattande tilsyn, gjaldt blant anna (med tal):

- 6 psykisk helsevern
- 4 psykisk helsevern for barn og unge
- 6 tverrfagleg spesialisert rusbehandling

Dei 58 systemrevisjonane med kommunar som ikkje var del av landsomfattande tilsyn, gjaldt blant anna (med tal):

- 39 helse- og omsorgstenester til eldre
- 8 helsetenester til rusmiddelmissbrukarar
- 6 helse-, sosial- og barnevernstenester til utsette barn
- 4 helse- og sosialtenester til psykisk sjuke

Av systemrevisjonane med kommunane blei 59 gjennomførte i samarbeid mellom Helsetilsynet i fylket og Fylkesmannen ved at krav i både helselovgivinga og sosiallovgivinga blei undersøkte.

I 156 (40 av tilsyna med spesialisthelsetenesta og 116 av tilsyna med kommunane) av dei 276 systemrevisjonane blei det funne brot på lov eller forskrift (avvik). Per 31. desember 2011 var det framleis 56 tilsyn med helsetenesta frå 2010 eller tidlegare der avvik ikkje var lukka. Eitt år tidlegare var det tilsvarande talet 65.

Statens helsetilsyn kravde at Helsetilsynet i fylka skulle gjennomføre 300 systemrevisjonar. Det blei utført tilsyn med arbeidsomfang tilsvarande 374 systemrevisjonar. Helsetilsyn-

Tabell 9 Tilsyn med helsetenesta – tal på systemrevisjonar utførte av Helsetilsynet i fylka i 2009–2011

Helsetilsynet i	2009	2010	2011
Østfold	15	6	10
Oslo og Akershus	33	29	17
Hedmark	12	6	13
Oppland	15	12	14
Buskerud	17	10	21
Vestfold	13	13	14
Telemark	13	6	11
Aust-Agder	13	7	16
Vest-Agder	13	7	16
Rogaland	18	16	16
Hordaland	21	20	24
Sogn og Fjordane	12	7	17
Møre og Romsdal	17	15	11
Sør-Trøndelag	14	16	15
Nord-Trøndelag	13	7	18
Nordland	17	11	14
Troms	13	13	13
Finnmark	11	6	12
Sum	280	207*	272*

* I tillegg kjem 204 tilsyn i 2010 og 197 tilsyn i 2011 med andre metodar enn systemrevisjon

net i Rogaland gjennomførte i tillegg 11 verifikasjonstilsyn med helsetilhøve (del av HMS) og 8 tilsyn i samband med maritimt sertifikat knytt til petroleumsværksemnda.

Pålegg, tvangsmulkt og stenging

I 2011 gav Statens helsetilsyn ingen pålegg til verksemder med heimel i spesialisthelsetenestelova § 7-1. Det blei gitt eitt varsel om pålegg i ei sak mot Universitetssjukehuset i Nord-Noreg. Saka gjaldt så mangelfull legebemannning at det var uforsvarleg å ta imot risikogravide planmessig. Det blei ikkje gitt pålegg, men saka blir framleis følgt opp hos tilsynsorganet, sjå artikkel på side 27. I tillegg blei det reagert overfor fleire verksemder som ikkje heldt opplysningsplikta til tilsynsorganet, jamfør spesialisthelsetenestelova § 6-2. I fire av desse sakene blei det sendt varsel om tvangsmulkt.

Bruk av tvang og makt overfor menneske utan samtykkekompetanse som motset seg helsehjelp

Tabell 10 Tvang og makt overfor menneske utan samtykkekompetanse som motset seg helsehjelp i 2009–2011

År	2009	2010	2011
Tal på vedtak mottekne hos Helsetilsynet i fylket ¹	1687	2075	2367
Tal på vedtak tekne til etterretning	578	1001	1188
Tal på vedtak med svar	1146	1217	1305
Tal på oppheva vedtak	125	157	212
Tal på endra vedtak	2	27	24
Tal på vedtak som varer meir enn 3 månader	1050	1254	1493
Tal klager	7	18	16

1 Tala gjeld tal på kopiar av vedtak i helsetenesta som Helsetilsynet i fylket har motteke.

Kapittel 4A i pasient- og brukarrettslova gjeld helsehjelp til pasientar utan samtykkekompetanse som motset seg helsehjelpa. Helsetenesta skal treffe vedtak om bruk av tvang. Kopi av vedtaket skal sendast Fylkesmannen. Helsetilsynet i fylket fekk i 2011 2367 kopiar av vedtak, sjå tabell 10.

Fylkesmannen går gjennom alle vedtaka, og Fylkesmannen har mynde til å overprøve (endre eller oppheve) vedtaka. Dersom det ikkje er klaga på eit vedtak om helsehjelp etter kapittel 4A og helsehjelpa held fram, skal Fylkesmannen av eige tiltak vurdere om det framleis er behov for helsehjelpa når det har gått tre månader frå vedtaket blei gjort.

Etter at Helsetilsynet i fylket hadde gått gjennom vedtaka, kravde 65 prosent av vedtaka handling frå Helsetilsynet i fylket ved at dei anten blei oppheva eller endra, eller ved at det blei gitt råd og rettleiing til kommunen/tenestene. 35 prosent av vedtaka blei tekne til etterretning. Helsetilsynet i fylket fekk 16 klager på vedtak i helsetenesta. I 14 av sakene blei vedtaka haldne ved lag.

Tilsynssaker (enkeltsaker)

Tilsynssaker behandla av Helsetilsynet i fylket

Tabell 11 Tilsynssaker ved Helsetilsynet i fylka – tal på avslutta saker og saksbehandlingstid – 2009–2011

Helsetilsynet i	Tal på avslutta saker			Del saker med behandlingstid på meir enn 5 månader i 2011
	2009 ¹	2010 ¹	2011 ¹	
Østfold	179	168	141	48 %
Oslo og Akershus	329	392	408	57 %
Hedmark	122	132	130	48 %
Oppland	52	82	93	59 %
Buskerud	113	132	130	61 %
Vestfold	96	92	57	26 %
Telemark	75	98	80	30 %
Aust-Agder	37	42	47	36 %
Vest-Agder	68	83	94	24 %
Rogaland	103	85	130	52 %
Hordaland	185	226	247	50 %
Sogn og Fjordane	65	58	62	27 %
Møre og Romsdal	130	71	94	51 %
Sør-Trøndelag	112	113	134	30 %
Nord-Trøndelag	72	90	81	35 %
Nordland	86	181	121	34 %
Troms	83	94	81	35 %
Finnmark	62	53	51	51 %
Sum	1969	2192	2181	46 %
I tillegg avslutta utan vur-dering ²	289	354	384	
Avviste saker ³	143	192	174	

1 Nokre tal har små avvik frå publiseringane dei førre åra fordi tidlegare rapporterte data blir korrigererte når det blir oppdaga feil og manglar.

2 Bli avslutta gjennom å be den innklaga om å ta kontakt med den som har klaga, for å finne ei minnleg løysing.

3 Openbert grunnlause eller forelda saker blir avviste.

Tilsynssaker er saker som er behandla på grunnlag av klager frå pasientar og pårørande og andre kjelder, og som handlar om mogleg svikt i tenestene. For heile landet var det 2752 nye saker i 2011. Dette er ein liten nedgang frå 2010. Klagenes fordelar seg ujamt over landet. Færrest kom det inn i Vestfold, med 38 per 100 000 innbyggjarar. Finnmark fekk inn flest relativt sett, med 94 per 100 000. Talet på opne saker (restansar) ved årsskiftet var 1099, også dette omtrent som eitt år tidlegare.

Meir enn halvparten av tilsynssakene skal vere behandla innan fem månader. Dette blei oppnådd ved Helsetilsynet i elleve fylke i 2011 (Helsetilsynet i Oslo og i Akershus tel som eitt fylke). Kravet blei nådd også for alle fylka sett under eitt, sidan 54 prosent av sakene på landsbasis hadde ei kortare saksbehandlingstid enn fem månader.

Tilsynssakene er ofte samansette og har to–tre vurderingsgrunnlag i gjennomsnitt. Forsvarleg verksemd er det temaet som oftast blir vurdert. Dernest kjem vurderingar knytte til plikta til å føre pasientjournal. Vurderingane som gjeld rusmiddel og andre spørsmål knytte til om helsepersonell er eigna, er få, men ofte alvorlege.

Tabell 12 Rettsleg grunn som tilsynssaker ved Helsetilsynet i fylket er vurderte mot i 2009–2011

	2009 ¹	2010 ¹	2011
Føresegn i helsepersonellova			
Forsvarleg verksemd: oppførsel (§ 4)	201	245	210
Forsvarleg verksemd: undersøking, diagnostikk, behandling (§ 4)	1715	1689	1835
Forsvarleg verksemd: medisinerer (§ 4)	227	231	220
Forsvarleg verksemd: anna (§ 4)	291	305	329
Akutt helsehjelp (§ 7)	38	36	29
Informasjon (§ 10)	103	104	111
Organisering av verksemd (§ 16)	191	148	174
Teieplikt, opplysningsrett, opplysningsplikt (kap. 5 og 6)	126	176	160
Pasientjournal (§§ 39–41)	233	320	241
Eigna som helsepersonell: rusmiddelmissbruk (§ 57)	44	47	46
Eigna som helsepersonell: andre omstende (§ 57)	68	64	67
Føresegn i spesialisthelsetenestelova			
Plikt til forsvarleg verksemd (§ 2-2)	587	706	704
Andre pliktgrunnlag	573	670	563
Sum vurderingsgrunnlag²	4397	4741	4689
Tal på saker med vurdering²	1969	2192	2181

¹ Små avvik frå publiseringane dei førre åra kjem av at tidlegare rapporterte data blir korrigererte når det blir oppdaga feil og manglar.

² Fleire av sakene som Helsetilsynet i fylka behandlar, omfattar vurderingar opp mot fleire lovreglar. Derfor blir sum vurderingsgrunnlag større enn talet på saker.

Tabell 13 Tal på avslutta tilsynssaker og reaksjonar fordelte på åra 2003 til 2011

År	Avslutta saker	Tal reaksjonar	Saker avslutta utan reaksjon
2003	172	125	55
2004	237	148	101
2005	242	168	87
2006	252	184	76
2007	271	181	95
2008	224	155	65
2009	301	235	87
2010	347	255	103
2011	366	283	131

I nokre saker er det gitt meir enn éin reaksjon.

Tabell 14 Reaksjonar frå Statens helsetilsyn mot helsepersonell i 2010 og 2011

	Åtvaring		Tap av autorisasjon eller lisens		Tap av rekvireringsrett		Avgrensa autorisasjon/lisens (§ 59)		Avgrensa autorisasjon/lisens (§ 59a)		Tap av spesialistgodkjenning		Sum	
	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011
	Lege	53	59	27	24	8	8	2	4	8	1		1	98
Tannlege	4	11	3	2						1			7	14
Psykolog	5	3	6				1						12	3
Sjukepleiar	11	8	43	42				1		2			54	53
Hjelpepleiar	1	2	23	16						1			24	19
Vernepleiar		1	5	3									5	4
Jordmor	2	2	2										4	2
Fysioterapeut		1	3				1		1				5	1
Andre grupper	4	5	7	11						2			11	18
Uautoriserte	8	15											8	15
Sum	88	107	119	98	8	8	4	5	9	7		1	228	226

Tabell 15 Årsak til tilbakecall av autorisasjon i 2011 fordelt på helsepersonellgruppe

	Sjukepleiar	Hjelpepleiar	Lege	Andre	Sum
Rusmiddelbruk	27	9	11	10	57
Sjukdom	3		1		4
Seksuell utnytting av pasient	2		3	1	6
Åtferd	5	7		4	16
Uforsvarleg verksemd			2		2
Ikkje innretta seg etter åtvaring	1		6	1	8
Mista i utlandet	4		1		5
Sum	42	16	24	16	98

Tilsynssaker behandla av Statens helsetilsyn

Statens helsetilsyn behandlar dei alvorlegaste tilsynssakene som blir sende over frå Fylkesmannen (før 2012 Helsetilsynet i fylket). I 2011 behandla Statens helsetilsyn 366 saker, mot 347 i 2010, sjå tabell 13. Det blei gitt 283 reaksjonar. Av desse var 57 retta mot verksemder, ein auke på 30 frå 2010, og 226 retta mot helsepersonell. I 2010 blei det blei gitt 255 reaksjonar. 131 saker blei avslutta i 2011 utan at det blei gitt reaksjon, mot 103 i 2010. Det var 92 helsearbeidarar som mista til saman 98 autorisasjonar i 2011, mot 119 autorisasjonar i 2010, sjå tabell 14. Dei fleste tilbakekalla gjaldt rusmiddelbruk. I 2011 fekk sju helsearbeidarar avgrensingar i autorisasjonen sin med heimel i helsepersonellova § 59 a og fem helsearbeidarar med heimel i § 59 i lova.

Til saman fekk 32 helsearbeidarar autorisasjonen/lisensen sin suspendert mens saka blei behandla, og suspensjonen til sju helsearbeidarar blei forlengd.

Statens helsetilsyn gjorde av eige tiltak om eitt vedtak om åtvaring til ingen reaksjon.

Statens helsetilsyn fekk melding frå åtte helsearbeidarar som gav frivillig avkall på autorisasjonen sin. Seks legar gav frivillig avkall på retten sin til å rekvirere legemiddel i gruppe A og B.

84 klager på vedtak blei sende over til Statens helsepersonellnemnd (HPN) i 2011, mot 76 i 2010. Av klagene som blei sende over, var det 66 klager på vedtak om administrativ reaksjon (av desse var fem suspensjonsvedtak). 15 klager gjaldt avslag på søknad om ny autorisasjon / avgrensa autorisasjon, to klager gjaldt avslag på søknad om ny rekvireringsrett, og éi klage gjaldt omgjerding av eit vedtak. Nemnda behandla 79 klager på vedtak gjorde av Statens helsetilsyn i 2011. Dei stadfesta 67 vedtak, ti vedtak blei gjorde om, eitt vedtak blei delvis gjort om, og éi klage blei avvist.

Statens helsetilsyn kravde påtale i ni saker i 2011, mot åtte året før. I tolv saker blei det konkludert med at det ikkje var grunnlag for å krevje påtale mot helsepersonell eller verksemd. Tre helsearbeidarar blei melde til politiet på bakgrunn av mistanke om straffbart forhold.

Statens helsetilsyn behandla 82 søknader frå helsepersonell som tidlegare har mista autorisasjonen. Av desse fekk 27 helsearbeidarar ny autorisasjon utan avgrensingar, og åtte helsearbeidarar fekk avgrensa autorisasjon til å drive verksemd under bestemte vilkår. 37 søknader om ny autorisasjon og ti søknader om avgrensa autorisasjon blei avslått. Av tre søknader om rett til å rekvirere legemiddel i gruppe A og B frå helsepersonell som tidlegare har mista rekvireringsretten, blei éin søknad innvilga, og to blei avslått.

I 2011 behandla Statens helsetilsyn 79 saker mot verksemder, mot 38 saker året før. I 57 av sakene blei det påvist brot

på helselovgivinga, og i 18 av desse sakene fann vi brot på opplysningsplikta til tilsynsorganet. I 22 saker fann vi at helselovgivinga ikkje var broten. Det er Fylkesmannen (før 2012 Helsetilsynet i fylket) som i dei fleste tilfella avsluttar saker som gjeld svikt ved organisering eller styring av helsetenesta som blir tilbydd. Talet på slike saker er derfor relativt lågt i Statens helsetilsyn sett i høve til det samla talet på avslutta saker.

I 2011 bad Statens helsetilsyn om sakkunnige vurderingar i 13 tilsynssaker. Vidare blei sju helsearbeidarar pålagde å la seg undersøkje medisinsk eller psykologisk, jamfør helsepersonellova § 60.

Median saksbehandlingstid for dei 366 sakene Statens helsetilsyn behandla ferdig i 2011, var 5,1 månader, mot 5,4 månader i 2010. I 2011 fekk Statens helsetilsyn 353 nye saker til behandling, mot 327 i 2010. Per 31. desember var 162 tilsynssaker til behandling, mot 165 året før.

Varselordninga

Helseføretak og verksemder som har avtale med helseføretak eller regionale helseføretak, pliktar å varsle om alvorlege hendingar til Statens helsetilsyn. Med alvorleg hending meiner vi dødsfall eller betydeleg skade på pasient, der utfallet er uventa ut i frå den risikoen ein kan rekne med (spesialisthelsetenestelova § 3-3a). Denne varselordninga blei innført for ein prøveperiode på to år frå 1. juni 2010 og blei lovfesta frå 1. januar 2012 (sjå artikkel om varselordninga s. 32–33).

I 2011 fekk Statens helsetilsyn 140 varsel. 42 prosent (59 varsel) kom frå psykisk helsevern og 58 prosent (81 varsel) frå somatiske helsetenester. Ti prosent av varsla (14 varsel) førte til uttrykking, og 48 prosent (67 varsel) blei sende over til Helsetilsynet i fylket for vidare tilsynsoppfølging der. Flest varsel kom frå St. Olavs hospital HF (18 varsel), Oslo universitetssjukehus HF (15 varsel) og Helse Møre og Romsdal HF (12 varsel).

Meldesentralen

Meldesentralen i Statens helsetilsyn er ein database over hendingar som er melde i tråd med spesialisthelsetenestelova § 3-3. Helseinstitusjonar er pålagde å gi skriftleg melding til Helsetilsynet i fylket om betydeleg personskade og om hendingar som kunne ha ført til betydeleg personskade som følgje av måten helsetenesta er ytt på, eller som følgje av at ein pasient skader ein annan. Frå 1. juli 2012 tek Kunnskapssenteret over ansvaret for meldeordninga.

I tidsperioden 2008–2011 blei det registrert 7756 meldingar (1286 meldingar i 2008, 2059 i 2009, 2265 i 2010 og 2146 i 2011).

Av meldingane som blei registrerte i 2011, gjaldt ein tredel (34 prosent) betydeleg personskade, mens litt under halvparten av meldingane (46 prosent) gjaldt forhold som kunne ha ført til betydeleg personskade. Det blei registrert

435 meldingar om unaturleg dødsfall (20 prosent av meldingane).

15 prosent av meldingane (314 meldingar) gjaldt feil ved bruk av legemiddel. Legemiddelfeil gjeld tilfelle av blant anna feil dose, feil administrering, feil legemiddel, feil pasient og uventa effekt.

Åtte prosent av meldingane (150 meldingar) handla om hendingar knytte til fødslar. I 49 prosent av desse meldingane blei mora skadd, og i 30 prosent blei barnet skadd. Det er registrert 24 tilfelle der barnet døydde under fødsel eller fosteret døydde i livmora.

20 prosent av meldingane (438 meldingar) handla om hendingar innanfor psykisk helsevern. Det blei registrert 132 meldingar om sjølv mord og 14 overdosedødsfall.

Rekneskap og personell

Løyvd utgiftsbudsjett for 2011 for budsjettkapittel 721 Statens helsetilsyn var 96,6 millionar kroner, mens rekneskapen viser eit forbruk på 97,9 millionar kroner. Inntektene var 5,1 millionar kroner. Omrekna til årsverk var det 107 tilsette i Statens helsetilsyn ved utgangen av 2011.